

גמרא:

והוינן בה: בעון נדה — מאי טעמא היא נענשת?

ומבארין: אמר רבי יצחק: זו שלא היתה זהירה בהלכות נידה היא קלקלה בחדרי בטנה, מקור דמה, לפיכך ראויה היא שתלקה בחדרי בטנה.

ותו הוינן בה: תינח נדה ראויה היא להענש וכדפירש רב יצחק. אבל בעוון חלה והדלקת הנר, מאי איכא למימר?

אלא טעמא כדררש ההוא גלילאה עליה, לפני רב הסדא,

אמר הקדוש ברוך הוא: רביעית דם נתתי בכב, שבה חיי האדם תלויים. על עסקי דם, היינו הלכות נידה, הזהרתי אתכם.

“ראשית” קראתי אתכם, שנאמר [ירמיה ב] לב-א “קדש ישראל לה’ — ראשית תבואתו”, היינו שישראל ביחס לאומות העולם — הם המובחר שבתבואתו.

על עסקי חלה שהיא “ראשית”, שנאמר “ראשית עריסותיכם” — הזהרתי אתכם.

נשמה שנתתי בכב קרויה נר, שנאמר: “נר ה’ נשמת אדם” [משלי כ] — על עסקי נר הזהרתי אתכם.

אם אתם מקיימים אותם — מוטב.

ואם לאו — הריני נוטל נשמתכם, ותאבד רביעית דמכם, ויכבה נרכם ויבטל שם

המשכן הוא המקום שקובע לו ה’ ולא מקום עמידתו.

ורבי יוחנן אמר: לעולם רבי יוסי כרבי שמעון סבירא ליה, שפטר מקרבן במלאכה שאינה צריכה לגופה. ומאי שנא כיבוי פתילה שמחייב עליה — כדאמר רב המנונא ואיתימא רב אדא בר אבהו: הכא בפתילה שצריך להבהבה כדי שתהיה ראויה להדלקה עסקינן, דכיבויי החיא פתילה אפילו רבי שמעון מודי שחייב, דקא מתקן מנא הוא והווי מלאכה הצריכה לגופה.

אמר רבא: דיקא נמי דהכא בפתילה שצריך להבהבה קתני:

דקתני: רבי יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם! ומשמע שבכיבוי זה הוא מתכוון לעשות את הפתילה כמין פחם.

ולא קתני “מפני שנעשית פחם” משום שהובהבה מתחילה.

ומסקינן: שמע מינה.

מתניתין:

על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן: [ומבארין בגמרא מדוע הן מתות דוקא בעת לידתן].

על שאינן זהירות בהלכות נדה, בהפרשת חלה, ובהדלקת הנר של שבת⁽⁹⁴⁾.

ובחלה, משום שהתנא רמז בזה למה שכתב בתיקוני הזהר שבעל הבית צריך לתקן את

94. בתוספות רעק”א דקדק בלשון התנא “ובהדלקת הנר”, ולא כתב “ובנר” כמו בנדה

ראשיתכם.

ושלש מצוות אלו מסורות לנשים, כמו שאמרו בבראשית רבה: היא [חיה] איבדה חלתו של עולם, שעל ידה נטרד אדם הראשון שנתרם כחלה, וכיבתה נרו של עולם, ושפכה את דמו. כלומר, שגרמה לו מיתה. לפיכך נמסרו לה מצוות אלו. ועוד, לפי שצרכי הבית תלויים בה – רש"י.

והוינן בה: **ומאי שנא**, למה הן נענשות דוקא **בשעת לידתן**?

ומבארינן: **אמר רבא**: כדאמרי אינשי: **נפל תורא**, כשהשור נופל לארץ והוא עומד אז לשחיטה – **חדד לסכינא**! חדרו את הסכין לפני שיקום ויהא טורח להשליכו לארץ שוב.

וכמו כן האשה בשעה שהיא כורעת ללדת, הואיל והיא שעת סכנה, מזומנת אז פורענותה לבוא.

אביי אמר משל אחר: **תפיש תירוס אמתא**, כאשר תרבה השפחה פשע והתרסה, עונשה – **בחד מחטרא ליהוי**! כלומר, משלמים לה הכל בהלקאה אחת.

רב הסדא אמר: שבקיה, הנח, לרוא, לשיכור כשהוא רווי יין, שאינך צריך להפילו, **דמנפשיה מאליו נפיל**.

ומשל הוא לאשה העומדת ללדת, שהיא צריכה לבקש מהקדוש ברוך הוא שירחם עליה ויפתח את רחמה. כי אם הוא ימנע מלרחם עליה, הרי היא מתה מאליה.

מר עוקבא אמר: כאשר **רעיא**, הרועה, **הגרא**, חיגר, **ועיזי ריהטן**, שהעיזים קלות רגליים, ואינו משיגן כדי להלקותן. הרי כשהעז שסרחה ולא התנהגה כשורה באה **אבב חוטרא**, בשער גדרות הצאן, **מילי**, שם מדבר עמה הרועה ומייסר אותה על פשעיה. וכמו כן כשהן מגיעות – **אבי דרי**, לדיר, עושה להם **חושבנא**.

ובדומה לזה האשה, כשהיא במצב של בריאות הרי גם אם היא ראויה לעונש, לפעמים מגינים עליה זכיותיה שלא תענש, ואין כח לשטן לקטרג. אבל כשמגיעה למצב של סכנה אז נזכרין מעשיה ודנים אותה, האם היא ראויה לנס להנצל או לא.

רב פפא אמר: **אבב חנואתא**, בפתח החנות שמוכרים בה מזון – **נפיש אחי ומרחמי**, אחים ואוהבים. שמתוך שהעושר מצוי שם הכל נעשים שם אוהבים.

אבל אבב בזיוני, במקום הפסד ועוני – **לא אחי ולא מרחמי**, שם אין חברים רבים.

כך האשה כשהיא בסכנה, הורע מזלה וחדלו פרקליטין שלה.

והוינן בה: **וזברי**, והאנשים – **היכא היכן** מעשים שלהם **מיבדקי**?

אמר ריש לקיש: **בשעה שעובריים על הגשר**, שהסכנה מצויה שם.

ופרכינן: וכי רק על גשר, ותו לא?

ומבארינן: **אימא הכי**, כל מקום סכנה הוא **בעין גשר** [כמו קיר נטוי, ויוצא לדרך].

הנרות ולהכינם להדלקה, והכנת הנר אינה מוטלת על האשה.

אמר רבי יצחק בריה דרב יהודה: לעולם יבקש אדם רחמים כדי שהוא לא יחלה. משום שאם יחלה, אומרים לו: הבא זכות, ורק בכך הפטר.

אמר מר עוקבא: מאי קראה? דכתיב במצות מעקה: "כי יפול הנופל ממנו".

"ממנו", מאחר שהוא נופל — מוטל עליו להביא ראיה, צריך הוא למצוא לעצמו זכות, כדי להנצל על ידה.

תנא דבי רבי ישמעאל: "כי יפול הנופל ממנו" — ראוי אדם זה ליפול כבר מששת ימי בראשית⁽⁹⁶⁾.

והגמרא מבארת מהיכן דריש לה:

שהרי כשנתנה תורה עדיין לא נפל, והכתוב קראו "נופל" [לשון הווה].

אלא, בא הכתוב לומר שמגלגלין זכות על ידי אדם שהוא זכאי, ומגלגלין חובה על ידי חייב, והיינו בעל הבית שלא קיים מצות מעקה.

תנו רבנן: מי שחלה ונטה למות, העומדים לידו אומרים לו: התודה, שכן כל המומתין על ידי בית דין — מתודין קודם שיצאו ליהרג. שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא.

הגמרא מביאה הנהגות של האמוראים שחששו בעברם במקום סכנה:

רב, לא עבר במברא, ספינה, דיתייב בה עובד כוכבים. אמר: דילמא אותו גוי, מיפקיד ליה דינא עליה, הוא ראוי להענש, ומתפיסנא ואענש בהדיה.

שמואל, הנהגתו היתה להיפך, והוא לא עבר אלא במברא דאית ביה עובד כוכבים. כי אמר: שטנא השטן — בתרי אומי, בשני אומות יחד, לא שליט.

רבי ינאי הוה בדיק הספינה שאין בה נקב, ועבר.

ואזיל רבי ינאי לטעמיה, דאמר: לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה, ויחשוב לומר שעושיין לו נס, כישמא אין עושיין לו נס. ואף אם עושיין לו נס — מנכין, מפחיתים לו מזכויותיו בשכר הצלתו⁽⁹⁵⁾.

אמר רבי חנין: מאי קראה? דכתיב: "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך". דהיינו, הוקטנו ונתמעטו זכויותי בשביל החסדים אשר עשית עימי.

רבי זירא היה נוהג, שביזמא דשותא, יום שמנשבת בו רוח דרומית חזקה, לא נפיק לביני דיקלא, מחשש שיפול עליו עץ דקל.

96. הרמח"ל במסילת ישירים הקשה הרי עדיין לא נברא ולא חטא א"כ מדוע הוא ראוי ליפול מששת ימי בראשית?

השפתי חיים מבאר בדבריו של הרמח"ל שבששת ימי בראשית קבע הקב"ה הנהגה לבריא, והכין מראשית גם את האפשרויות של

95. ביאר המכתב מאליהו שהכוונה בזה היא שאדם שחושב שצריכים לעשות לו נס מיד יורד בדרגתו ואינו זך ונקי כבתחילה ונכנסת בו מידה של גאווה, ולכן התוצאה היא שמנכין לו מזכויותיו היינו מז?כ?ו?יותיו, מלשון שיוור בזכותו.

אחד מלמד עליו לזכות — הוא ניצול.

שנאמר: "מליץ אחד מני אלף", ומשמע מליץ אחד מאלף מליצות שמליץ אותו המלאך⁽⁹⁷⁾.

תנו רבנן: על שלש עבירות שמנה התנא במשנתו, נשים מתות בשעה שהן יולדות.

רבי אלעזר אומר: על אותן שלוש עבירות נשים מתות ילדות, בצעירותן, ואף שלא בשעת לידה.

רבי אחא אומר: הסיבה שהילדות מתות, היא בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת [והוא בכלל מלאכת "מלבן"].

ויש אומרים: על שהן קורין לארון הקודש שבבית הכנסת "ארנא", ואינן קוראות לו "ארון הקודש".

תניא: רבי ישמעאל בן אלעזר אומר: בעון שני דברים עמי הארצות מתים.

א. על שקורין לארון קודש — ארנא.

ב. ועל שקורין לבית הכנסת — בית עם, והוא לשון ביזוי, שכביכול הינו מקום קיבוץ אנשים גרידא.

תניא: רבי יוסי אומר: שלשה דברים הם "בדקי מיתה", שהם נבראו באשה, והיא נבדקת בהם בעת סכנה.

אדם שהוא יוצא לשוק, שמצוים שם מריבות בין ישראל לנכרים, ולכן זהו מקום סכנה — יהי דומה בעיניו, שהוא כמי שנמסר לסרדיוט לשוטר, להוליכו לפני השופט.

אדם שהוא חש בראשו [אפילו מיחוש קל. רש"י] — יהי דומה בעיניו, שהוא כבר כמי שנתנוהו בקולר במאסר.

ואם הוא חלה כל כך שמחמת כן הוא עלה למטה ונפל, אז יהי דומה בעיניו שהוא כמו שהעלוהו לגרדום לידון, ובכדי להנצל הוא צריך פרקליטין גדולים.

שכן, כל העולה לגרדום לידון — רק אם יש לו פרקליטים גדולים שימליצו עליו זכות, ניצול. ואם לאו אינו ניצול.

ואלו הן פרקליטין של אדם שהם מרצים לו בבית דין של מעלה: תשובה, ומעשים טובים.

ואפילו אם תשע מאות ותשעים ותשעה מלאכים, מלמדים עליו חובה, ומלאך אחד מלמד עליו זכות, הרי הוא ניצול.

שנאמר: "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו, ויאמר: פדעהו מרדת שחת — מצאתי כופר!".

רבי אליעזר, בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אפילו אם תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך הם לחובה, ואותו מלאך, לענין

המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם, והיינו שבכל מעשה ומעשה דורש הקב"ה ומחפש למצוא צד של זכות, ואפילו אם ימצא חלק אחד מאלף באותו מעשה שילמד זכות, הרי הוא ניצול. שפתי חיים.

הבחירה של האדם לטוב ולרע, ולכן כשחוטא האדם מתברר מלמפרע מששת ימי בראשית שכן עונשו ליפול מן הגג, כי אז נקבע כבר שאם יבחר ברע זה יהיה עונשו.

97. בתפילת ראש השנה אומרים, כי זכר כל

ואיכא דאמרי לה בלשון אחר: שלשה דברים הם דבקי מיתה, שהם מדבקים ומקרבין מיתתה קודם זמנה.

והם: נדה, וחלה, והדלקת הנר.

ומבארין: הנך תרי תנאי, דפליגי אי "בדקי מיתה" או "דבקי מיתה".

חדא, מאן דתני "דבקי", והיינו שהמיתה נדבקת בהם קודם זמנן — כרבי אלעזר, דתני לעיל מתות ילדות.

וחדא, מאן דתני "בדקי", והיינו שעבירות אלו בודקות אותם בשעת הסכנה, כרבנן, דאמרי לעיל נשים מתות יולדות.

תניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלכות הקדש, והלכות תרומות ומעשרות, הן הן גופי תורה.

והם נמסרו לעמי הארץ, שאנחנו סומכים על עמי הארצות, בהפרשת חלה, ותרומות ומעשרות, שמדין תורה [קודם גזירת "דמאי"] הם נאמנים על הפרשתם.

והן לגבי הקדש, אין אנו חוששים לרכושם שמא הם הקדישו חפצים שלהם. [וברש"י הביא פירוש נוסף].

תניא: רבי נתן אומר: בעון נדרים, מתה אשה של אדם. שנאמר "אם אין לך לשלם מה שנדרת [קרבנות או הקדשות] — למה כלל תידור, ובכך תגרום שה' יקה משכבך, אשתך, מתחתיד".

רבי אומר: בעון אי קיום נדרים — בנים מתים כשהן קטנים. שנאמר: "אל תתן את פיך בנדר, ובכך, לחטיא את בשרך, לחייב את בניך מיתה. ואל תאמר לפני המלאך,

היינו הגזבר של הקדש, כי שגגה היא נדרי, ולא אשלמו. כי למה יקצוף האלהים על קולך שנדרת. וכעונש על כך — וחבל את מעשה ידך".

איזה הן מעשה ידיו של אדם?

הוי אומר: אלו בניו ובנותיו של אדם.

תנו רבנן: בעון נדרים בנים מתיב, דברי רבי אלעזר כרבי שמעון.

רבי יהודה הנשיא אומר: בעון ביטול תורה הם מתים.

והוינן בה: בשלמא למאן דאמר שהם מתים בעון נדרים, היינו כדאמרן לעיל מקראי.

אלא למאן דאמר שהם מתים בעון ביטול תורה — מאי קראה? מהיכא יליף לה?

ומייתינן: דכתיב: וכי "לשוא הכיתי את בניכם? ואינו אלא, משום שמוסר, היינו התורה — לא לקחו". לא למדו [ולימוד הוא לשון "לקח"].

רב נחמן בר יצחק אומר: אף למאן דאמר שהם מתים בעון נדרים, נמי מהכא יליף לה.

והכי דריש: "לשוא הכיתי את בניכם". על עסקי שוא, שמשקרים בנדריהם, [ודומה לשבועת שוא].

ומקשינן: מכדי [הרי] רבי יהודה הנשיא, היינו רבי. והא רבי "בעון נדרים בנים מתים" קאמר בכרייתא קמייתא, והכא קאמר שהם מתים בעון ביטול תורה?

ומשנינן: בתחילה אמר רבי בעון ביטול תורה, אבל בתר דשמעה מרבי אלעזר כרבי